

תשובה בהתאמה אישית

בימים הנוראים אנו קוראים על הנביאים הושע, ישעיהו ויונה, המפצירים בשומעי לקחם לחזור בתשובה. האם שלושתם מדברים על אותה התשובה, או שלתשובה גוונים שונים המתאימים לאנשים שונים? שיחה על מהות התשובה, ועל ה"תשובה" המתאימה לי.

חברת למרצה

תובנות לחיים

טעימה מתורתו של הרבי

יום הכיפורים

THE
SHLUCHIM
OFFICE

לתרומות והקדשות, צרו קשר: jewishinsights@shluchim.org

©

Published and Copyright 2022 by

Shluchim Office International

816 Eastern Parkway, Brooklyn, NY 11213

718.221.0500

5782 - 2022

נוסד בימי השבעה לזכרון ולע"נ הרב גבריאל נח וזוגתו רבקה הי"ד הולצברג
שלוחי הרבי במומבאי, הודו

תוכן השיעור:

5. א. שלוש נבואות של תשובה.....

במהלך שבת שובה ויום הכיפורים אנו קוראים שלוש הפטרות מנביאים שונים על אודות ענין התשובה. בשבת שובה על הנביא הושע שמדגיש את חשיבות הכוונה ווידוי הדברים מעבר להבאת הקרבנות (מקור 1), ביום כיפור בבוקר על ישעיהו שמסביר שהאהבה והחמלה בחברה חשובים יותר מאשר צום מלווה במחלוקת (מקור 2), ובמנחה של יום כיפור על הנביא יונה שנשלח לנינוה להזהירם על הפורענות הבאה אליהם. (מקור 3).

9. ב. האם מצוות התשובה ניתנה גם לגויים?.....

בקשר לנינוה שהיתה עיר של גוים, שואל הרבי, האם מצוות התשובה ניתנה לאומות העולם? ובעיקר: כשמדובר בסיום היום הקדוש, שמגיע לאחר ארבעים ימים שבהם עוסקים ומתעלים בעניין התשובה, לא יכלו למצא הפטרה שמדברת על תשובה בעם ישראל? מדוע בחרו דווקא הפטרה שמספרת על תשובה באומות העולם?

11. ג. שתי רמות בתשובה.....

בתשובה ישנם שני עניינים: א) מכאן ולהבא – שהאדם לא יקבל עונש וימחק הרישום הפלילי. ב) תיקון העבר – שהאדם חוזר להיות אהוב ונחמד לפני המקום כאילו לא חטא מעולם ועוד יותר.

התשובה של נינוה, היא הדרגה הראשונה – מכאן ולהבא. הם רק רצו לבטל את הגזירה. ודרגה זו בתשובה קיימת בכל בני האנוש. הדרגה השנייה בתשובה – תיקון העבר, היא דרגה נעלית יותר שניתנה לעם ישראל.

14. ד. למה נינוה?.....

בעמדנו בסיום היום הקדוש עלינו לזכור, שגם באם לא זכינו לשוב בתשובה במדרגה הנעלית, יש לנו את הכח לבטל אפילו את הגזירות שכבר נחתמו, על ידי תשובה בדרגה הבסיסית, כפי שהיה אצל נינוה.

פתיחה

במהלך יום הכיפורים והשבת שקודמת לו, אנו קוראים בהפטרה על שלושה נביאים שמעוררים את העם לתשובה. בשיעור זה נקרא את שלוש הנבואות וננסה ללמוד מתוכן את התשובה המתאימה לנו.

השיעור ליום הכיפורים

משיחת חג פורים, ה'תשכ"ח, בלתי מוגה.
תורת מנחם חלק נ"ב עמ' 123

[לחץ כאן לשמיעת השיחה](#)

א. שלוש נבואות של תשובה

הושע - "שובה ישראל"

בשבת "שובה" – השבת שלפני יום כיפור, אנו קוראים בהפטרה את נבואת הנביא הושע וקריאתו לעם ישראל לחזור בתשובה.

הנביא הושע בן בארי, משבט ראובן, חי בעשורים האחרונים לממלכת ישראל – באמצע זמן בית ראשון, לפני חורבן הממלכה.

דברי תוכחתו מכוונים כלפי עם ישראל. יש בהם ביקורת על חטאים מסוימים שנעשו הנובעים מן הקלקול הדתי, המוסרי והחברתי שפשה בעם, והגיע לשיאים חדשים זמן-מה לפני חורבן ממלכת ישראל: "אֵלֶּה וְכֹהֵשׁ, וְכֹצֵחַ וְגֹלֵב וְנֹאֵף, פָּרְצוּ, וְדָמִים בְּדָמִים נִגְעוּ" (הושע ד', ב') "...כִּי אֶת ה' עֲזָבוּ, לְשֹׁמֵר. זָנוּת וַיִּזְנוּ וְתִירוּשׁ, יָקַח לֵב. עָמִי בְּעֵצוֹ יִשְׁאֵל, וּמִקְלוֹ יִגִּיד לוֹ, כִּי רוּחַ זְנוּנִים הִתְעָה, וַיִּזְנוּ מִתַּחַת אֲלֵקֵיהֶם" (שם, י'-י"ב)

עבודת ה' מהולה באלילות היא תופעה פסולה ובזויה בעיני הנביא. ביתר שאת, הוא מוקיע את עבודת העגלים של ירבעם בן נבט. הנביא הושע זועם על האנשים בני הבליעל האומרים, "מִלֶּךְ לָנוּ, כִּי לֹא יִרְאֵנוּ אֶת ה', וְהִמְלִיךְ מֶה יַעֲשֶׂה לָנוּ?" (שם, י', ג')

אחת מנבואותיו המפורסמות היא נבואת "שובה ישראל" החותמת את ספר הושע, הנקראת כהפטרה בשבת שובה.

מקור 1 ספר הושע, פרק י"ד פסוקים 1-ג

שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֲלֵקֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעוֹנֶיךָ. קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֵלַי ה', אִמְרוּ אֵלָיו, כֹּל תִּשָּׂא עוֹן וְקַח טוֹב, וְנִשְׁלַמָּה פְּרִים שְׁפִתֵינוּ.

מצודות דוד

קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים: אֵינִי שׁוֹאֵל מִכֶּם זְבָחִים וְעוֹלוֹת אֲלֵא קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים שְׁתַּתְּנוּ לְפָנָיו וּבְזֶה תִּשְׁבוּ אֵלַי ה'.

וְנִשְׁלַמָּה פְּרִים שְׁפִתֵינוּ: רוּצָה לומר, בְּמָקוֹם הַקְּרִבָנוֹת פְּרִים נִשְׁלַם בּוֹ וְדוֹי שְׁפִתֵינוּ.

בנבואה זו, אומר הושע לעם ישראל: אל תחשבו שתצאו ידי חובה בהקרבת קורבנות. "קחו עמכם דברים" – העיקר הם הווידוי, הכוונה וההחלטות הטובות לשיפור ההתנהגות בעתיד.

סיפור: העיקר הכוונה

אדם אמיד ביקש להקריב שור בריא וחזק בבית המקדש. באמצע הדרך, נעמד השור על מקומו ולא הסכים לצעוד הלאה. ניסו למשוך, לדחוף בכוח – אך ללא הועיל. השור לא זז.

ניגש אליו עני אחד כשבידו חבילת ירק דלה אותה ביקש להקריב לבית המקדש. הושיט העני לשור את הירק והוא אכלה בתיאבון.

סיים השור לאכול, ולפתע התעטש ופלט מחט שהייתה נעוצה בו והכאיבה לו. כעת הסכים השור להתקדם והוקרב כקורבן.

בלילה נאמר לבעל השור בחלום: "קורבנו של העני חשוב משלך!" (ויקרא רבה, ג', ה')

המאמץ היחסי שהעני השקיע בהשגת הנדבה היה גבוה יותר מזה של בעל השור, ולפיכך ראוי להערכה יתירה.

ישעיהו - "הלזה תקרא צום?"

ביום הכיפורים, לאחר קריאת התורה של תפילת שחרית, אנו קוראים את ההפטרה "סלזו סלזו" של הנביא ישעיהו.

ישעיהו, בן לשבט יהודה, נחשב לאחד הנביאים החשובים, המרכזיים והמשפיעים בעם היהודי, אשר פעל במשך עשרות שנים באמצע תקופת בית ראשון בממלכת יהודה. הוא מוכר בזכות נבואת הגאולה – "וגר זאב עם כבש", ועוד.

בנבואה המצוטטת בהפטרה זו, מוכיח ישעיהו את בני עמו המתלוננים על חוסר התועלת של הצומות שלהם. הוא אומר להם, כי צום שבלול במריבות ושנאה אינו נקרא צום. רק כאשר יעזרו האנשים אחד לשני ויתמכו בעניים, אזי תבוא להם הישועה.

מקור 2 ספר ישעיהו, פרק נ"ח, פסוקים ב-ח

וְאוֹתֵי יוֹם יוֹם יִדְרֹשׁוּן וְדַעַת דְּרָכַי יִחְפְּצוּן כְּגוֹי אֲשֶׁר־צָדְקָה עָשָׂה וּמִשְׁפָּט אֲלֹקֵינוּ לֹא עָזַב יִשְׂרָאֵל וְנִי מִשְׁפָּטֵי־צְדָקָה קִרְבַּת אֱלֹקִים יִחְפְּצוּן. לְמָה צָמְנוּ וְלֹא רָאִיתָ, עֲנִינוּ נִפְשָׁנוּ וְלֹא תִדְעֶ? הֲזוֹ בַיּוֹם צָמְתֶם תִּמְצְאוּ־חֶפֶץ וְכֹל־עֲצָבֵיכֶם תִּנְגְּשׁוּ. הֲזוֹ לְרִיב וּמִצָּה תִצְוֶמוּ וְלִהְיוֹת בְּאֶגְרֵף רָשָׁע לֹא־תִצְוֶמוּ כִּיּוֹם, לְהִשְׁמִיעַ בְּמִרוֹם קוֹלְכֶם. הֲכִזָּה יִהְיֶה צוֹם אֲבַחְרֶהוּ יוֹם עֲנוֹת אָדָם נִפְשׁוּ, הֲלֹכְךָ כְּאִגְמֹן רֹאשׁוֹ וְשָׁק נֶאֱפָר יִצִּיעַ, הֲלִזָּה תִקְרָא צוֹם וְיוֹם רִצוֹן לֵה'?

הֲלוֹא זֶה צוֹם אֲבַחְרֶהוּ, פִּתְחַ חֲרָצְבוֹת רָשָׁע, הֲתֵר אֲגִדּוֹת מוֹטָה, וְשִׁלַּח רִצוֹצִים חֶפְשִׁים וְכִל־מוֹטָה תִנְתְּקוּ. הֲלוֹא פָרַס לְרַעֲב לְחֶמֶן, וְעֲנִיִּים מְרוּדִים תִּבְיֵא בֵית. כִּי תִרְאֶה עָרִם וְכִסְיָתוֹ וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלֵּם.

אֲזִי יִבְקַע פֶּשֶׁתְךָ אֲוֶרְךָ וְאֲרַכְתֶּךָ מִהֲרָה תִצְמַח, וְהִלַּךְ לְפָנֶיךָ צְדָקָתְךָ, כְּבוֹד ה' יִאֲסֹפֶךָ.

ואלי יום יום הם מתפללים, ומעמידים פנים כאלו הם דורשים אותי ומבקשים ללכת בדרךי; כעם אשר עושה צדק, ומשפט אלקיו לא עזב, ישאלוני כיצד לעשות משפט צדק, ויראו שהם חפצים בקרבת אלקים.

[שואלים הם בתמימות מעשה:]: למה צמנו ולא ראית, ענינו נפשנו ולא תדע?

[תשובת הנביא:]: הן ביום צומכם תקימו את עסקיכם, ותמשיכו לחץ את הפועלים ובעלי החוב (ותגרמו להם מן עזב). הן ההתכנסות של הצום גורמת לכם לריב ולהתקוטט, ותכו זה את זה באגרוף רשע; אינכם מתנהגים ביום הצום כמשפט יום צום לשבר לבבכם, ולהשמיע במרום את קולכם בתפלה לפני ה'. וכי כזה יהיה צום שארצה בו - יום שבו האדם מענה את נפשו; האם על ידי שיכופף האדם את ראשו כצמח האגמון, ויציע תחתיו שק ואפר - האם לזה יקרא צום, ויום רצון לפני ה'?

הלא זה צום שארצה בו: עליכם להתיר את כבלי הרשע (בהם כבלתם את החלשים), עליכם להתיר את מוסרות העל (ששמתם על גב החלשים); ולשלח את העבדים הרצוצים (=שבורים) לחפשי, ואת כל מוסרות העל תנתקו (=תתירו). הלא עליך לפרס לרעב מלחמך, ועניים נודדים תביא לבייתך: כי-תראה ערם תכסהו בגדים, ומקורבך אל תתעלם.

אז יאיר האור שלך כמו אור השחר הבוקע ומפציע, ורפואתך תגיע מהר; וצדקתך תלך לפניך ותתפרסם, כבוד ה' יעטף אותך.

הנביא הושע זיהה בעיה בדפוס החשיבה של אלה הסבורים שבהבאת הקורבן הם מסדרים את היחסים שלהם עם הקב"ה. לפיכך הוא מבהיר להם, שקורבן ללא וידוי ותפילה לא שווה הרבה. הנביא ישעיהו, לעומתו, מצביע על כשל אחר, אולי עמוק יותר. עם ישראל מתכנס ליום צום ובכי וחושב שבכך הוא יוצא ידי חובה, וכאשר הישועה אינה מגיעה - הוא בא בטענות. אומר להם הנביא: צום שמגיע עם פלגנות וסכסוכים איננו יעיל. חבל על המאמץ. מה שחשוב זה להרבות באהבה ובחמלה בחברה.

יונה - עוד ארבעים יום ונינווה נהפכת

בתפילת מנחה של יום הכיפורים, לאחר קריאת התורה, אנו קוראים את הפטרת יונה. זהו סיפור מסעיר, שבמרכזו שולח הקב"ה את יונה לומר לתושבי העיר נינווה כי עליהם לשוב בתשובה. יונה מנסה להתחמק, מושלך מהספינה עקב סערה, נבלע בבטנו של דג גדול וכן הלאה. מה שייחודי בסיפור, היא העובדה שהנבואה נאמרה, בסופו של דבר, לגויים.

מקור 3 יונה, פרק ג'

וַיְהִי דְבַר ה' אֶל־יוֹנָה שְׁנִית לְאֹמֶר. קוֹם לֶךְ אֶל־נִינְוָה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וְקִרְא אֵלֶיהָ אֵת הַקְּרִיאָה אֲשֶׁר אֲנִי דֹבֵר אֵלֶיךָ. וַיִּקַּם יוֹנָה וַיֵּלֶךְ אֶל־נִינְוָה כְּדַבַּר ה' וַנִּינְוָה הָיְתָה עִיר גְּדוֹלָה לְאֱלֹקִים, מִהֶלֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים. וַיַּחַל יוֹנָה לְבֹא בְעִיר מִהֶלֶךְ יוֹם אֶחָד וַיִּקְרָא וַיֹּאמֶר עוֹד אַרְבָּעִים יוֹם וַנִּינְוָה נִהְפָּקֶת.

וַיֵּאֱמִינוּ אֲנָשֵׁי נִינְוָה בְּאֱלֹקִים וַיִּקְרְאוּ צוּם וַיִּלְבְּשׂוּ שָׂקִים מִגְּדוֹלָם וְעַד קִטְנָם. וַיִּגַע הַדָּבָר אֶל מֶלֶךְ נִינְוָה וַיִּקַּם מִכְּסָאוֹ וַיַּעֲבֵר אֶדְרֹתָיו מֵעֲלָיו וַיִּכַּס שָׂק וַיֵּשֶׁב עַל הָאָפֶר. וַיִּזְעַק וַיֹּאמֶר בְּנִינְוָה מִטַּעַם הַמֶּלֶךְ וַגְּדָלְיוֹ לֵאמֹר הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה הַבָּקָר וְהַצֹּאן אֵל יִטְעֲמוּ מֵאוֹמָה אֵל יָרְעוּ וּמִיָּמִים אֵל יִשְׁתּוּ. וַיִּתְּפְסוּ שָׂקִים הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה וַיִּקְרְאוּ אֶל אֱלֹקִים בְּחִזְקָה וַיֵּשְׁבוּ אִישׁ מִדְּרָכָה הַרְעָה וּמִן־הַחֲמָס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם.

מִי־יֹדֵעַ יָשׁוּב וְנָחַם הָאֱלֹקִים וְשָׁב מִחֲרוֹן אַפּוֹ וְלֹא נֶאֱבַד. וַיִּרְא הָאֱלֹקִים אֶת־מַעֲשֵׂיהֶם כִּי שָׁבוּ מִדְּרָכָם הַרְעָה וַיִּנָּחֵם הָאֱלֹקִים עַל הַרְעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לָהֶם וְלֹא עָשָׂה.

סיפור זה משקף את כוחה של התשובה ואת העובדה שבכל מצב אפשר לעשות שינוי. נינווה הייתה עיר חופשית ומושחתת. יונה הנביא לא האמין שאנשיה יפרדו מאורח החיים משולח הרסן ויחזרו בתשובה. בפועל, לאחר ניסיון ארוך וכושל להתחמק ממילוי השליחות, הוא הגיע לנינווה ומסר את דבר ה'. להפתעתו, האמינו התושבים לדבריו, הפנימו את המסר הנוקב, וכל העם, יחד עם המלך ושריו, צמו, בכו והתפללו לאלוקים – שאכן מחל להם.

שני מאפיינים ייחודיים לסיפור: א) נינווה הייתה עיר של גויים, שאנשיה חזרו בתשובה לאור קריאת נביא יהודי. ב) הגזירה כבר הייתה חתומה, ובכל זאת התפילה המשותפת לכולם ביטלה את העונש.

ב. האם מצוות התשובה ניתנה גם לגויים?

<< הרבי

כפי שלמדנו בעבר, לגויים ניתנו שבע מצוות בסך הכול, המכונות שבע מצוות בני נוח. לעומת זאת, לעם ישראל ניתנו תרי"ג (613) מצוות. פוסקי ההלכה דנים, האם התשובה נמנית ברשימת המצוות או שהיא מצווה "כללית".

נשאלת השאלה, מניין לנו שמצוות התשובה ניתנה גם לאומות העולם?

צריך להבין בנוגע לכללות ענין התשובה של אנשי נינווה (שזהו תוכן ענין התענית כו', וכמו שכתוב¹ וקרעו לבבכם ואל בגדיכם ושובו אל ה'") - מהי שייכותם של גויים לענין התשובה?²

תשובה נעלית יותר מתורה ומצוות

ענין התשובה הוא למעלה מתורה ומצוות, שהרי "אין לך דבר שעומד בפני התשובה"³, והיינו, שהתשובה מועילה לכפר ולתקן את הפגם במצוות עשה או במצוות לא תעשה, וכיון שתיקון הדבר יכול להיות רק על ידי מי שהוא גדול וחזק יותר מהדבר שנתקלקל, הרי מוכח שבתשובה יש כוח ותוקף יותר מאשר בסתם מצוות עשה ומצוות לא תעשה.

כיצד הצליחה התשובה בנינווה?

והרי בנוגע למצוות עשה ומצוות לא תעשה נאמר⁴ "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", אבל לא לאומות העולם, כהמשך הכתוב: "לא עשה כן לכל גוי", ועד כדי כך, שעובד כוכבים שלמד תורה אין זו תועלת עבורו... ועל אחת כמה וכמה בנוגע לענין התשובה, שהיא למעלה ממצוות עשה ומצוות לא תעשה.

הרבי מקשה על ההנחה שתשובה קשורה לגויים על פי הקשה לוגית של "קל וחומר": אם תרי"ג המצוות ולימוד תורה הם רלוונטיים לעם ישראל בלבד, כל שכן שהתשובה, שנעלית מהתורה והמצוות, היא רלבנטית לעם ישראל. כיצד, אם כן, מפרשים את סיפור נינווה?

ואף על פי כן, הועילה תשובת נינווה לא רק לבטל גזירה סתם, אלא גם לבטל גזירה שכבר נחתמה, ועד כדי כך, שכאשר נסתפקו בני ישראל בימי אסתר אם יש תקווה לאחרי שנחתמה הגזירה, למדו זאת מתשובת נינווה!

(3) רמב"ם הל' תשובה ספ"ג.
(4) תהלים קמז, יט.

(1) יזאל ב, יג.
(2) ראה גם תו"מ ח"ל 114. וש"נ.

מדוע בשיאו של יום הכיפורים מזכירים את תשובת נינווה?

והדבר פלא הכי גדול הוא - השייכות של תשובת נינווה לעבודת יום הכיפורים⁵:

ובהקדמה - שיום הכיפורים בא לאחר הקדמת עבודת התשובה במשך שלושים יום של חודש אלול, ולאחרי זה בא ראש השנה, וכללות עשרת ימי תשובה, עד לערב יום הכיפורים - שבהם הולכים ומתעלים בענין התשובה באופן של "מעלין בקודש"⁶.

ואז מגיעים ליום הכיפורים עצמו, שהוא יום שנתחייב בחמש תפילות⁷, כך, שישנן חמש דרגות בתשובה של יום הכיפורים. ובסופו של יום הכיפורים, כשצריכים להזכיר בשייכות לקריאת התורה אודות ענין התשובה - מזכירים אודות תשובת נינווה!

והגע עצמך: בנביאים וכתובים - שמשם צריך לקחת את ההפטרה (לא מחמישה חומשי תורה) - ישנם כמה וכמה פרקים שמדברים אודות ענין התשובה של בני ישראל. ואכן, בשבת שלפני יום הכיפורים לוקחים מתנ"ך את ההפטרה "שובה ישראל"⁸, וכן ביום הכיפורים בשחרית מפטירים בפסוקי תנ"ך⁹ שבהם מדובר אודות התשובה של בני ישראל.

ואילו כשבאים לדרגה הכי נעלית בהפטרה שבה צריך להזכיר אודות ענין התשובה - מזכירים דווקא תשובת נינווה!

מדברי הרבי מצטייר תהליך התשובה כגרף המטפס ועולה בהדרגה לאורך התקופה של חודש אלול, עובר בראש השנה ועשרת ימי תשובה, וכלה ביום הכיפורים - בו הוא מגיע לשיאו. ככל שמתקדם היום הקדוש, מסע ההתקרבות לקב"ה מעפיל לפסגות העליונות ביותר. הכיצד זה, שדווקא אז מעלים על נס תשובה של גויים!?

כפי שלמדנו בחלק הראשון של השיעור, ישנן דוגמאות רבות של חזרה בתשובה בעם ישראל, כפי שקוראים ב"שבת שובה" ובבוקר יום הכיפורים עצמו. מדוע, אם כן, לקראת סיום יום הכיפורים, מביאים דוגמה דווקא מהחזרה בתשובה של העיר נינווה - מאומות העולם?

(8) הושע יד, ב.
(9) ישעיה נז, יד ואילך.

(5) ראה גם תר"מ חמ"א ע' 48. וש"נ.
(6) ברכות כה, א. וש"נ.
(7) ראה לקר"ת ס"פ פינחס.

ג. שתי רמות בתשובה

ויש לומר הביאור בזה:

בתשובה ישנם שני ענינים: (א) מכאן ולהבא, (ב) תיקון העבר.

מכאן ולהבא

ישנו ענין של תשובה שפועל שמכאן ולהבא יתחשבו עמו כמו עם אדם כשר, ויתירה מזה: אדם צדיק, והיינו, שאף על פי שמקודם לכן היה "רשע", שאינו נאמן בנוגע לעדות ולכמה ענינים, אף על פי כן, כיון ששב בתשובה, הנה מכאן ולהבא הרי הוא נאמן בנוגע לכל הענינים האלו.

תיקון העבר

אבל ישנה תשובה נעלית יותר - ש"נעקר עונו מתחלתו"¹⁰ ועד ש"אהוב ונחמד הוא לפני הבורא, ועד ש"כאילו לא חטא מעולם, ולא עוד אלא ששכרו הרבה כו"¹¹, ועד ש"מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד בו"¹²; ומזה מוכח שלא נשאר עליו שום כתם כו'.

כידוע, יום הכיפורים חל ביום י' בתשרי משום שאז הקב"ה מחל לעם ישראל על חטא העגל, ואמר למשה "סלחתי כדברך". הבה ניזכר מה בדיוק אירע שם:

בחג השבועות ניתנו עשרת הדברות. משה עלה להר, ונשאר עליו ארבעים יום ולילה עד שקיבל את הלוחות. כאשר ירד משה, ראה את ישראל עובד את העגל. כתוצאה מכך, שבר את הלוחות ועלה לארבעים יום נוספים כדי להתפלל לקב"ה שלא יענישם ויהרוג את כולם. לאחר מכן, עלה שוב לארבעים יום נוספים, כדי לבקש כפרה לעם ישראל, דבר שעלה בידו ביום י' בתשרי. מאז הפך היום הזה ליום הכיפורים.

לכאורה, הקב"ה כבר ביטל את תכניתו להשמיד את עם ישראל לאחר ארבעים היום האמצעיים. מדוע, אם כן, עלה משה לארבעים ימי תפילה נוספים? מה הוא רצה להשיג בכך?

למשה רבינו לא הספיקה העובדה שה' לא יהרוג את עם ישראל. הוא רצה שעם ישראל יהיו אהוב לפני ה' כמקודם. ואכן, רש"י מבשר לנו שביום הכיפורים, "נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם" (ראה תורת מנחם כרך נ' עמ' 393).

(12) ברכות לה, ב. רמב"ם שם.

(10) פרש"י ד"ה כאן מאהבה - יומא פו, סע"א.
(11) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.

במילים אחרות ובמשל מהחיים הפרטיים:

כאשר אדם עושה לנו משהו רע, באופן טבעי אנו מפתחים נגדו רגשות כעס, שנאה ונקם וכו'. כעבור זמן מה, או אם הוא מתנצל ומבקש סליחה, אנו יכולים לשלוט ברגשותינו ואפילו להמעיט בתחושות הזעם. עם זאת, עדיין איננו אוהבים אותו כמקודם. כדי שנאהבו כפי שאהבנו אותו לפני המריבה הקשה, זו כבר דרגה אחרת לגמרי. זוהי מהות התשובה הנעלית יותר – להיות אהובים ורצויים לה' כמו קודם החטא.

וענין זה מובן גם מהשם שבו נקראת המצווה על פי תורה - מצות התשובה, כי, תשובה פירושה השבה, כלשון הכתוב: "וּשְׁבֹתָ"¹³, כך, שצריך להיות דבר שעזב את מקומו, וחוזרים ומשיבים אותו; ובכן: בנוגע לעתיד - הרי העתיד אינו במציאות עדיין, ועל כן צריך לומר שמדובר אודות ענין שהיה בעבר, שהיה אצלו באופן שיצא אל היפך צד הקדושה, כיון שחטא ופגם ועבר את הדרך, דרך מלכו של עולם, ועל זה פעולת התשובה - להוציאו משם ולהשיבו למקומו.

הדרגה הנעלית ביותר של תשובה מרומזת במילה **תשובה** עצמה. לא קוראים לה סליחה או מחילה, אלא תשובה. אדם שרוצה לשוב למקום שהוא היה בו. אהוב כמקודם. לא קל לשוב בחזרה למקום שבו היית אחרי ששרפת את כל הגשרים מאחוריך.

קל להרוס. קשה לשחזר.

אבל זה אפשרי!

התשובה של נינווה - המדרגה הנמוכה

וזהו החילוק בין תשובת נינווה לעניין התשובה שניתן לבני ישראל דווקא - שתשובת **נינווה מועילה רק מכאן ולהבא**, והיינו, שלמרות שהייתה גזרה ש"עוד ארבעים יום ונינווה נהפכת", ולא עוד אלא שכבר נחתמה הגזירה, הועילה התשובה לבטל את הגזירה **מכאן ולהבא**; אבל העניין היותר נעלה שבתשובה, **תיקון העבר** - הרי זה שייך **לבני ישראל דווקא**.

נדמיין מקרה בו אזרח מקבל קנס משוטר אך הוא חושב שהשוטר טועה. מה הוא עושה? הולך לבית המשפט להוכיח את צדקתו. במהלך הדיונים הוא יכול להוכיח שהשוטר שגה, להצטדק ולטעון שלא התכוון לעשות דבר רע, לחפש נסיבות מקלות כמצב נפשי קשה, וכן הלאה. אם הוא בר מזל, השופט יקבל את טיעונו ויפטור אותו מהעונש.

אנו יכולים לתאר לעצמנו שהאזרח יצא מבית המשפט מרוצה מאוד. אך האם אנו מצפים מאותו אזרח שיחזור לבית המשפט ויבקש מהשוטר לאהוב אותו כמו קודם? ברור שלא. הוא לא אח או חבר של השוטר, כל מה שהוא רצה זה להימנע מהעונש.

מקרה אחר: בן זוג פגע באמון של הצד השני וסכסוך חריף נוצר ביניהם. השניים פונים לייעוץ מקצועי, שמסייע להם להתגבר על מה שקרה ולפתוח דף חדש. תוצאה רצויה מבחינתם שתעיד על הצלחת הטיפול, היא לא רק העלמת החשדנות ותאוות הנקם מכיוון הצד הנפגע, אלא שיחזור

הרעות והאהבה ששררו בביתם לפני שהכול השתבש. הלוא הם נשואים זה לזו!

כך גם בענייננו. כאשר יונה הזהיר את תושבי נינווה שהבורא עתיד להפוך את העיר, רצו תושבי העיר רק דבר אחד – שה' ימחל להם ולא יענישם. כאשר זה קרה – הם היו מרוצים. אבל האם עניין אותם מה הבורא מרגיש כלפיהם? מה מידת האמון שהוא רוחש להם? לא.

לעומת זאת, יהודי שהקשר שלו לקב"ה משול לקשר של בני זוג, בעבורו מחיקת הרישום הפלילי לא מספיקה כלל. היהודי שואף להיות אהוב כמקודם כאילו לא קרה דבר. לא די לו בדרגה הנמוכה של התשובה. הוא ממשיך לבקש ולהתחנן עד שהוא מגיע לרמה הגבוהה ביותר של השבה לה' – לאהבה המקורית והטהורה שהייתה לפני שנפגמה.

ד. למה נינווה?

אם כן, מתחזקת השאלה: מדוע בסיום ובשיא יום הכיפורים אנו מדברים על תשובת נינווה שנועדה רק למנוע מעונש, ולא על התשובה האיכותית יותר?

<< הרבי

כאשר צריכים לבטל את כל הגזירות, אפילו הגזירות שכבר נחתמו - שזהו המעמד ומצב שברגעים האחרונים של יום הכיפורים, אזי צריכים ללמוד מנינווה:

אף על פי שלא הגיעו לדרגה כזו שתהיה להם בעלות על העבר, אלא נשארו במדידות של זמן ומקום, אף על פי כן, היה להם כוח לבטל גזירה שכבר נחתמה.

מכיון שיש צורך לסייע גם לאותם יהודים שעדיין לא הגיעו למעמד ומצב שיכולים לשנות לגמרי את העבר, שגם עליהם לא תחול הגזירה אף על פי שכבר נחתמה.

וההוראה מזה:

יש כמה ששואלים וטוענים, שכיון שעדיין אינם עומדים במעמד ומצב נעלה בעבודה הרוחנית, כיצד יכולים לתבוע מהם שלא להתייאש, ושתהיה להם תקווה וביטחון חזק שבוודאי יהיו כל העניינים לטובה, בה בשעה שאדם יודע בנפשו שאינו במעמד ומצב שיכול להיות בעל הבית לבטל ולשנות את העבר!?

ועל זה אומרים לו: אם נינווה הייתה יכולה לבטל גזירה שנחתמה, הרי על אחת כמה וכמה שהוא יוכל לבטלה.

לאחר תהליך התשובה במשך ארבעים היום, בסופו של דבר, עלינו לוודא שכל יהודי לפחות ייפטר מעונש. גם מי שלא הצליח להגיע לתשובה נעלית יותר – שלפחות יקבל כתיבה וחתימה טובה.

זה מה שאנו לומדים מנינווה. גם אדם שאוחז ברמה נמוכה של תשובה, ואינו מעלה בדעתו שהוא יכול לשוב אל ה' ברמה המרבית של חידוש האהבה והחיבה כמקודם – גם הוא לא נשאר בודד. הוא לא אבוד. גם הוא יכול לבטל את הגזירה ולקבל שנה טובה ומתוקה. שהרי בינינו, יש משהו יותר חשוב משנת חיים ושלווה?

"ברכת הגפן" זה ראשי תיבות של האיחול היהודי הוותיק שנאמר באידיש: געזונט (בריאות), פרנסה, נחת – חבילת האיחולים הבסיסית לכל יהודי. כי בסופו של דבר (וגם בהתחלה), זה מה שחשוב באמת.

בריחה

מספרים על קבצן שנהג לגמול לתורמיו בברכת 'גפן' קבועה, אך בפיו היו שתי נוסחאות שונות בהתאם לגודל התרומה:

מי שנתן מתת יד הגונה היה זוכה לברכה, "שאלוקים ייתן לך בריאות ופרנסה, ונחת מהילדים".

עבור אלו שהעניקו לו מטבע קטנה מציפיותיו, היה משנה את הסדר ומאחל, "שאלוקים ייתן לך: בריאות ונחת, ופרנסה – מהילדים..."

משיחת חג פורים, ה'תשכ"ח, בלתי מוגה.

תורת מנחם חלק נ"ב עמ' 123